

TELEVİZYON YAPIMLARINDA YÖNETİM

Doç. Dr. Levend KILIÇ

TV'de Film Çağı... Video Çağı...

Televizyonun insan yaşamındaki yerinin giderek artmasıyla birlikte, televizyona yapım hazırlamaya yönelik çabalar da giderek gelişme ve zenginleşme amacı içinde. Bir yandan uydu sistemleri devreye giriyor, öte yanda bu gelişmelerin bir sonucu olarak izleyici kitlelerinin sınırı ülkelerin siyasi sınırlarını aşılıyor. Elbette bu gelişmeler televizyon yapımlarının hem içerik hem de hazırlanma biçimlerinin değişmesine neden olmakta.

Günümüzde televizyon ekranı için yapım hazırlama özellikle sinema sanatı ve sanayii, gelişmiş olan ülkelerde bir endüstri haline gelmiştir. Yapımların ekrana ulaşması karmaşık bir teknolojik araç-gereç ile çok sayıda insanın bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilir. 1960'lı yıllara kadar televizyon yapımları sinemanın yıllardır kullandığı geleneksel filmcilik yöntemleriyle gerçekleştirildi. Bu, stüdyolarda ve dış mekanlarda kullanılan film çekim yöntemleriydi. Bu dönem, televizyon yapımları açısından «Televizyonda Film Tekniği Çağı» idi. Video teyp'in bulunması televizyon yapımlarını, geleneksel film tekniği kullanmadan gerçekleştirebilme olanağını sağladı. Başlangıçta pek itibar edilmeyen bu teknoloji

özellikle 1970'li yıllardan sonra televizyon yapımlarında (iç ve dış çekimlerde) yaygınlaşmaya başladı. Bu yeni teknolojik dönem televizyon yapımları açısından «Televizyonda Video Teyp Çağı»dır. Bu sadece televizyon yapımları açısından değil, sinemanın ortaya çıktığı dönemde olduğu gibi bütün insanlık açısından yepyeni bir çağ olacaktır.

Projeksiyon edilen film görüntüsünden elektronik görüntüye geçişe başlangıcında çoğu televizyon kuruluşu karşı durmaya çalıştı. Televizyon yapımlarını ortaya çıkarma açısından geliştirilen bu yeni teknolojiye karşı durma, film teknolojisine yapılan büyük yatırımlardan kaynaklanmaktaydı. Öte yandan, video teyp'in sağladığı elektronik görüntü nitelik açısından film görüntüsü düzeyine başlangıcından beri ulaşamamıştır. Filmde görüntü, film şeridi üzerindeki ışığa karşı duyarlı duyarlık üzerinde oluşur. Bu görüntü saydam, üzerinden ışık geçirebilen yani projeksiyon edilebilen bir görüntüdür. Bu nedenle de film «High Definition» bir araç (media)'dir. Video bant üzerindeki görüntü oluşturma süreci elektrondur. Ekrandaki görüntü elektronik noktacıklardan oluşur. Elektronik noktacıklar da tek tek ışık tanecikleri olduğundan elektronik görüntü bir anlamda ışıktır. Elektronik noktacıkların bir elektronik görüntü karesi üzerindeki sayısı henüz (High Definition Televizyon Kameraları dışında) bir film karesi üzerindeki ışığa karşı duyarlı hücrelerin (noktacıklar) sayısı ile karşılaştırılamayacak düzeyde azdır. Bu nedenle video bant üzerindeki elektronik görüntü «Low Definition» bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak ekrandaki görüntünün Low Definition özelliğini oluşturan ışıklı elektronik noktacıklar, resim sanatındaki «Pointillism» (Noktacılık) akımına benzetilerek ekrandaki görüntünün estetik bir ögesi olarak da değerlendirilmektedir (Zettl, 1973, 67).

Öte yandan, «çekim aşaması» açısından bakıldığında film çekimi için kullanılan araç-gereç video teknolojisine göre daha az karmaşık ve basittir. Ancak video teknolojisinin bu noktadaki en büyük yararı filme göre çok daha az ışık ortamlarında görüntü sağlayabilmesidir. Estetik olarak görüntüdeki ışıklandırma ile yapılabilecekler ötesinde teknik olarak video teknolojisi çok az ışık ortamlarında görüntü sağlayabilmektedir. «Çekim sonrası» (Post Production) aşaması açısından ise iki teknoloji arasındaki karşılaştırma da şöyledir. Film (sinema) denildiğinde yaratıcılık açısından çekim sonrasında ilk akla gelen «kurgu» (montaj)'dır. Film tekno-

lojisinin, film şeridi üzerindeki birbirini izleyen görüntü karelerini tek tek ayırabilme, başka bir deyişle iki kare arasından kesebilme olanağını sağlamış olması, filmi kullananlara yaratıcılık açısından sonsuz olanaklar sağlamaktadır. Oysa video teyp teknolojisi bu olanağı 1970'li yıllara kadar sağlayamamıştır. Bu nedenle de kurgu olanakları açısından filmin üstünlüğü tartışılmazdı. Bu da elbette, yaratıcılık açısından ekranda yayınlanacak bile olsa, film teknolojisi yapımı hazırlayan yönetmen için büyük kolaylık sağlıyordu. Ancak günümüzdeki video teyp teknolojisi film teknolojisi ile bu noktadaki açığını kapamıştır. Özellikle 1 inc video teyp'ler tek kare kurgu sistemine dayanarak film teknolojisine yetişmiştir. Kurgu tekniği açısından film teknolojisinin sağlayabileceği «yaratıcılık» olanaklarının hepsini sağlayabilmektedir. Hatta bazı özel efekt konularında (Digital Optics Efekt'ler gibi) film teknolojisinin önüne bile geçmiştir.

Kuşkusuz amacımız televizyon yapımları için film ya da video teknolojisinin karşılaştırmasını yapmak değil. Ancak, kullanılacak teknolojinin olanak ve sınırlarını bilmek ve akılcı bir yaklaşımla seçim yapmak gerekir. Video teknolojisindeki gelişmelerden uzak kalarak (bu teknolojiyi tanımadan televizyon yapımları için geleneksel film teknolojisine sıkı sıkıya sarılmak yanlıştır. Öte yandan, video teknolojisini çok az ışık ortamlarında görüntü sağlayabiliyor diye aydınlatmaya önem vermeden kameranın verdiği her ortamdaki görüntüyü kayıt etmek ve yaratıcılıktan uzak bir şekilde post-production olanaklarını kullanıp hazırlanan yapımları antenlerden yayımlanarak evlerdeki alıcılara ulaştırmak ta diğer yanlıştır.

1970'li yıllardan itibaren televizyon yapımlarında geleneksel film teknolojisinin kullanımı giderek azalmaktadır. Günümüzde ise çok özel durumlar dışında televizyon yapımlarını film teknolojisi ile gerçekleştirmek hem akılcı hem de ekonomik değildir. Artık elektronik görüntü, televizyon yapımları açısından, film görüntüsü ile eş anlamda bir estetik malzeme olarak değerlendirilmektedir (Zettl, 1974, 2-11). Son yıllarda geliştirilen High-Definition Television System (HDTV) (Tonge, 1986; Mothersole, 1987) sinema yönetmenleri tarafından kullanılmaktadır. Filmin çekimi, HDTV sistemi ile video bant olarak yapıp, laser kayıt sistemi ile çoğaltılan 35 mm. film kopyalar sinema salonlarına dağıtılmaktadır (Wurtzel, 1983, 28).

Televizyon Yönetmeni

Televizyon yapımlarında yönetim çok yönlü kişiliği gerektiren bir çalışma alanıdır. Yönetmen, televizyon teknolojisini sanatçı duyarlılığı ile kullanan bir kişidir. Televizyon yönetmeni;

- . sanatçı,
- . psikolog,
- . teknik uzman ve
- . eşgüdümçü olmalıdır (Zettl, 1984, 502-503).

Yönetmen bir sanatçı duyarlılığı ile senaryoyu televizyona uyarlamalıdır. Yazılı metni (senaryoyu) etkili görüntü ve ses boyutu yaratarak ekrana yansıtır. Böylece yönetmenin **sanatçı** yönü ortaya çıkar. Bu süreç içinde yönetmen, yaratıcı çabaları ve görselleştirme ile ilgili tasarladıklarını çeşitli televizyon program yapım öğeleriyle birleştirir. Yönetmen, televizyon yapımının farklı boyutlarında çalışan çok sayıdaki kişiyle ilgilenmelidir. Bu insanların hepsi her zaman etkin bir ekip çalışmasına hazır olmayabilirler. Yönetmen bir **psikolog** gibi, onların etkin ekip çalışmasını başarabilmelerini sağlamak için bütün kişilerle bireysel olarak ilgilenir. Öte yandan, teknik ekibin başarılı bir **çalışma ortaya ko**yabilmeleri için yönetmen, araç ve gereçlerin teknik olanaklarını ve sınırlarını, bunları **kullanan** kişiler kadar bilmelidir. Bu da yönetmenin **teknik uzmanlık** yönüdür. Bu açıdan yönetmen orkestra şefine benzer. Orkestra şefi, orkestra içindeki bütün çalgıları kullanmayı bilmez; ancak şef hepsinin sesini tanır ve iyi sesin ortaya çıkması için yapılması gerekeni bilir. Başka bir yönüyle de televizyon yönetmeni, yapım içindeki çeşitli ve birbirinden farklı öğeleri ve süreçleri en kısa zamanda, en verimli ve en ekonomik olarak düzenleyen bir **eşgüdümçü** dür (Zettl, 1984, 502-503).

Ekran İçin Yönetim

Yönetmenin yönetim süreci içinde amacı belirlenen içeriği (senaryoyu) televizyon yapımına dönüştürmek, ekran için **Görüntü Boyutu** ve **Ses Boyutu** yaratmaktır. «Görüntü Boyutu», görselleştirme (visualization) ve görüntüleme (sequencing, picturization) süreçleriyle ortaya çıkar. Görselleştirme yapımın bütün görüntülerini bir arada değil, tek başına çekimleri ya da ayırım içindeki çekimleri özel biryolla (zihinsel gözle) görebilme yeteneğidir (Zettl, 1973, 222). Bakış açısı ile ilgili bazı temel görselleştirme etkenle-

rini (kamera açısı-öznel ve nesnel kamera) yönetmen bu süreç içinde düşünür. Böylece, insan ve nesnelere kamera ile, kameranın konuyla (insan ve nesnelere) olan ilişkisi ortaya çıkar. Görselleştirmenin eyleme dönüşmesi, görselleştirme kağıdı (story-board), stüdyo planı ve çekim aşaması ile gerçekleşir. Görüntüleme ise çekimlerin, sahnelerin ve ayrımların birbirini izleyerek bir bütünü oluşturacak şekilde düzenlenmesidir (Zettl, 1973, 292). Görüntüleme, görüntü boyutu yaratmada yönetmenin ayrımların oluşturduğu «hareket» ve temayı ortaya çıkarmasını, «kurgu» konularını düşünmesini gerektirir. Görüntü boyutu televizyon yapımının görsel yönünü oluşturur. Elbette televizyon yapımı sadece görüntüden oluşmaz. Yönetmenin, yönetim süreci içinde televizyonun işitsel boyutunu, «ses boyutunu» da düşünmesi gerekir. Ses boyutu, ses yakınlığı ve ses derinliği öğeleriyle ortaya çıkar (Wurtzel, 1983, 225).

Televizyon yapımlarında uygulanabilecek yönetim yaklaşımlarını Gerald Millerson (1974, 329-332) şöyle belirtmektedir:

- . Mekanik Geliştirim,
- . Oyunsal Geliştirim,
- . Filmsel Geliştirim ve
- . Değiştirilmiş Filmsel Geliştirim.

Mekanik Geliştirim (Mechanical Treatment), bu yaklaşımla ortaya çıkacak yapımda amaç, kusursuz görüntü ve ses sürekliliği sağlamaktır. Görüntü ve sesin teknik açıdan eksiksiz olmasına özen gösterilir. Sanatsal dürtü ve yaratıcılık rastlantıya bırakılmıştır. Bu nedenle tamamen işlevsel bir yaklaşımdır. Kamera sadece konuyu yansıtır. Yaratıcılıktan uzak bu yaklaşımda izleyiciyi etkileyen ekrandaki oyuncuların hareketleri ve sözleridir. Kamera hareketleri, çekim ölçekleri ve görüntüsel geçişler sadece kolaylık için kullanılır. **Oyunsal Geliştirim** (Theatrical Treatment), çoğunlukla drama yapımlarında kullanılan bir yaklaşımdır. Yapım, dekor içinde geçen olaylar, hareketler ve konuşmaları kapsar. Yapımda önemli olan oyun ve oyuncu yönetimidir. Kamera hareketleri, çekim ölçekleri ve ses olanakları dramayı yansıtmaya yöneliktir. Görüntüsel yaratıcılığa önem verilmez. **Filmsel Geliştirim** (Filmic Treatment), oyunsal geliştirimde oyuncular ve hareketleri düşünülürken, filmsel geliştirimde yönetmen birbiri ardına gelecek çekimleri düşünür. Bu yaklaşımda oyuncunun oyununu büyük ölçüde etkileyen görüntülerin geliştirimidir. Öykü-senaryo, çekim ve ayrımlara bölündükten sonra kamera konumları, hareketleri

vb. öykünün akışına uyacak biçimde düzenlenir. Kameranın verdiği görüntü önceki yaklaşımlardaki gibi sadece konuyu göstermez, görüntü ve ses yorumlayıcı olarak kullanılır. **Değiştirilmiş Filmsel Geliştirim** (Modified Milmic Treatment), kullanılan aracın (medium) özellikleri de uygulanan yaklaşım için önemlidir. Sinema'ya pure cinema) uygun olan özellikleri televizyon için kullanmak gereksiz olabilir. Perdesinin büyüklüğü sinemaya dışa dönük ve etkili sunum olanağı sağlamaktadır. Televizyon ise küçük ekranı nedeniyle izleyici ile özel ilişkidedir. Kişiseldir ve içedönüktür. Bu nedenle televizyon insan karakterini ve duygularını ortaya çıkarır, psikolojik kullanıma uygundur. Bu iki araç arasındaki fark kişisel ve perde-ekran olarak görülür. Televizyon için geliştirilecek yaklaşım, film sanatının estetik öğeleriyle birlikte, televizyonun niteliklerine uygun olan, televizyonla sinemanın birlikteliğini sağlayan bir yaklaşım olmalıdır. Bu da değiştirilmiş filmsel geliştirimdir (Millerson, 1974, 324-332).

Video bant olarak gerçekleştirilen televizyon yapımlarında yönetim (directing) gelişen video teknolojisinin olanaklarıyla iki biçimde yapılmaktadır. Bunlar, «Kontrol Odası Yönetimi» ve «Film Stili Yönetim»dir. (Zettl 1984, 504).

Kontrol Odası Yönetimi, bu yönetim biçiminde, tek kamera ile yapıyı gerçekleştirme dışında resim seçme masasına bağlı iki-üç ya da daha fazla kamera kullanılır. Yönetmen, resim seçme masasına bağlı kameralar ve diğer görüntü kaynakları ile görüntüyü, ses masasına bağlı mikrofonlar ve diğer ses kaynakları ile sesi alarak yapımın görüntü ve ses boyutunu oluşturur. Kontrol odası yönetiminde yönetmen, sadece görselleştirme içindeki tek tek çekimleri değil, süreklilik içinde bütün çekimleri yani görüntülemeyi düşünür. Bu yönetim biçiminde yönetmenin görselleştirme süreci ile ilgili olarak tek tek çekimlerle ayrıntılı olarak uğraşması mümkün değildir. Yapımı bütün olarak, hareket ve kurgu olarak yani görüntüleme süreci olarak düşünür. Çünkü, çekim sonrası aşamasında görüntüleme sürecini tamamlamak mümkün değildir. **Film Stili Yönetim**, bu yönetim biçiminde yapım çekim sonrası (post-production) aşamasında bitirilecek şekilde yönetilir. Kontrol odası yönetiminde olduğu gibi, yapım çekim aşamasında değil çekim sonrasında tamamlanır. Sinemadan gelen bu yönetim biçimi, sinemada olduğu gibi tek kamera tekniği ile gerçekleştirilir. Senaryo, öykünün (konunun) gelişimine uygun olabilecek şekilde küçük par-

çalara (çekim-sahne-ayrım şeklinde) bölünür. Çünkü, yönetmen için film stili yönetimde söz konusu olan «görselleştirme»dir. Görüntüleme» değildir. Daha açık bir deyişle, yönetmen (çekim aşamasında) tek kameranın her çekimde alacağı bakış açısı ile ilgilenir. Senaryonunu gerektiği görsel sürekliliği ve ritmi unutmadan yapımı tek tek çekimler olarak gerçekleştirir. Genellikle çekim, sahne ve ayrımlar senaryodaki yazılış sırası izlenmeden çekilir. Örneğin; senaryoda giriş çekimi için genel çekim ve ardından yakın çekim verilmesi gerekmektedir. Video banda önce yakın çekim sonra genel çekim kayıt edilebilir. Tersini de yapmak mümkündür. Ayrıca, genel çekim ve yakın çekim farklı bakış açılarından defalarca çekilebilir. Yönetmen bu süreç içinde elbette ki tek tek çekimlerin sahne, ayırım ve bütün senaryo içinde nasıl bir yere geleceğini gözden uzak tutmaz. Yönetmenin aynı konuyu farklı kamera açılarından görüntülemesi, çekim sonrası aşamasında -kurguda- kendisine aynı konuyu farklı görüş açılarından görebilme olanağını sağlar. Bu nedenle, film stili yönetim, televizyon yönetimine daha fazla yaratıcılık olanağı sağlar. Öte yandan senaryo, bu yönetim biçiminde iki ya da üç kamera kullanarak da çekilebilir. Ancak, kontrol odası yönetim biçiminde olduğu gibi, kameralar resim seçme masasından geçerek tek görüntü kayıt aracına (video teyp) bağlanmaz. Her kameranın ayrı bir görüntü kayıt aracı vardır. Bu çekim tekniğine televizyon dilinde «Elektronik Dış Çekim» (Elektronik Field Production, EFP) adı verilmektedir.

Televizyon yönetmeni yapımı ister «Kontrol Odası Yönetim» biçimiyle, ister «Film Stili Yönetim» ile gerçekleştirsin ikisi içinde ortak olan nokta şudur. Senaryoyu televizyona uyarlamak. Ekran için görüntü boyutu ve ses boyutu yaratmak. Yönetmen hangi biçimle çalışırsa çalışsın, senaryodaki düşüncüyü geliştirir, çekimleri seçer, çekimleri sahne-ayrım içinde ve ayrımları yapımın bütünü içinde düzenler; ses ve müzik kullanarak da görsel malzemeleri zenginleştirir. Televizyon yönetmeni bunların hepsini önce zihninde oluşturur ve daha sonra ekrana uyarlar. Bu da yönetmenin birçok mesleki yeteneğe sahip olması gerektiğini gösteriyor. Bu nedenle bazı uzmanlar televizyon yönetimini bir sanat, yönetmenide bir sanatçı olarak görmektedirler (Wurtzel, 1983, 504; Zettl, 1984, 502, 529).

KAYNAKÇA

- Lewis, Colby, **The TV Director/Interpreter**. Fifth Printing. New York: Hasting House, 1974.
- Masterman, Len. **Teaching About Television**. Reprinted. Hong Kong: The Macmillan Press, 1983.
- Millerson, Gerald. **The Technique of Television Production**. Eleventh Impression. London: Focal Press, 1974.
- Mothersole, L. Peter. «Evaluation of The Domestic Receiver Future Trends», **Television: Journal of The Royal Television Society**. May/June 1987, ss. 147-150.
- Tonge, J. Gary. «EDTV», *Broadcasting Systems Engineering*. April 1986, ss. 42-44.
- Wurtzel, Alan. **Television Production**. Second Edition. New York: McGraw-Hill Book Company, 1983.
- Zettl. Herbert. **Television Production Handbook**. Fourth Edition. California: Wadsworth Publishing, 1984.
- . **Sight Sound Motion Applied Media Aesthetics**. California: Wadsworth Publishing, 1973.